

За книгата:

Камелия Спасова. *Модерният мимесис: Саморефлексията в литературата.* София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, 328 с. [Kamelia Spassova, *Modern Mimesis: Self-Reflexivity in Literature.* Sofia, St. Kliment Ohridski University Press, 2021]

Николай Генов / Nikolay Genov

Институт за литература при БАН / Institute for Literature – Bulgarian Academy of Sciences

Монографията на доц. д-р Камелия Спасова – *Модерният мимесис: Саморефлексията в литературата* – излезе преди малко повече от година: време, което понякога се оказва напълно достатъчно на една книга, за да събере около себе си читателска аудитория и да акумулира критически гласове. Такъв поне е случаят на това полифонично изследване, което прокарва мост между Античността и бъдещето; то успява да реконструира важни концептуални визии, да набележи (и разясни) ключови теоретико-исторически моменти, да инструментализира и приложи нагледно понятийния си ресурс и всичко това, докато намества хетерогенните пластове на миналото, за да ги съчетае с тревожните обещания на нашето време. *Модерният мимесис*, казано още тук, е научен труд, който не се поддава лесно на генерализация, затова и подходът при коментирането му следва да бъде както съвестен и изчерпателен, тоест строг, задълбочен и нормиран, така и малко хаотичен, сиреч разсеян, разроен; съобразен

едновременно с вече представеното и с онова, което е останало само като възможност в сянката на изговореното.

Раждането на филологията, разказана през институционалното съперничество на библиотеките в Александрия и Пергам, е очевидната отправна точка на монографията, която „създава своя библиофилско-филологически свят“, където „корабите плават в степента, в която носят товари от ръкописи, царствените страсти се проявяват в подаряване не на територии, а на библиотеки, а цивилизационните и политическите катаклизми се измерват в преместването от една читалня в друга (като изгнанието на Ауербах в Истанбул, което отваря за него достъп до библиотеката в доминиканския манастир „Сан Пиетро“) и от един материален носител (да кажем, папирус) в друг (пергамент)“¹. Тази връзка между лириката на Камелия Спасова и нейния изследователски метод, установена от Миглена Николчина, бива обогатена с привнасянето, или по-скоро припомнянето, на книгите *Събитие и пример у Платон и Аристотел* и *Хаос и безредие. Случайното на езика, литературата и философията* от страна на Борис Илиев². Въз основа на маркираните тематични сходства – продукт на заниманията на авторката през годините – Борис Илиев успява да открие и ревизира „точките на напрежение“, акцентите, които обособяват индивидуалния подход и отношението на Камелия Спасова към заложените проблеми. Приведените от нея примери, богати и разнообразни, каквито са случаят на Франческа да Римини и Паоло Малатеста или казусът с падането на статуята на Митий в Аргос – са извлечени от различни времена и културни епохи; те са разпръснати из текста, но се свързват планомерно с неговите идейни ядра.

Едно такова ядро, което бихме могли да определим като особено приносно за литературознанието, е задълбоченото разбиране на понятието ‘фигура’, извлечено от бавния прочит на Ауербах. Това разбиране предлага на литературоведа възможност да мисли функционирането на литературните фигури в три модуса: ретропоетически, поетически и автопоетически. Първият модус спомага „за ретроспективното и рефлексивно преразглеждане на миналото в нова светлина“; фигурите в него „отварят скритите му [на миналото] залежи; спомагат да се направи неочаквана историческа връзка към настоящето; фигурират дългите

¹ Николчина, Миглена. *Удвояване, или за любословието на филологията*. – *Медialog*, № 10, год. 2021, с. 152. Текстът представлява рецензия на съществуващата книга и може да бъде прочетен онлайн. [Nicolchina, Miglena. *Udvoyavane, ili za lyubosloviето na filologiyata*. – *Medialog*, № 10, god. 2021, s. 152. <https://www.medialog-bg.com/?p=4257> (23.04.2023).

² Илиев, Борис. *Кайрос като възможност за един съвременен теоретичен симулакрум*. – *Литературен вестник*, бр. 16, год. 30, с. 6. Текстът представлява рецензия на коментиранията книга и може да бъде прочетен онлайн. [Iliev, Boris. *Kayros kato vazmozhnost za edin savremenен teoretichen simulakrum*. – *Literaturen vestnik*, br. 16, god. 30, s. 6.] : https://litvestnik.com/wp-content/uploads/2021/04/LV_16-web.pdf (23.04.2023).

сенки на предходниците“³, вторият „изковава нова фигура като част от естетическия си свят“⁴, а третият представлява „вгънат саморефлексивен жест, [...] при който творбата умишлено разкрива механизмите на фигуриране – коментира и оголва собствените си похвати, преразглежда собствената си направа, изковава различни маски на твореца и неговите публики“⁵. Необходимо е все пак да се обърне достатъчно внимание на факта, че „доколкото литературната фигура е времево понятие, тези три поетически модуса – назад, напред и навътре – могат по сложен и всеки път единичен начин да се преплитат [...] в рамките на един образ и да организират свои траектории по възплъщаване на времето и изграждане на исторически наративи“⁶. Това предлага един потенциален „опит за дописване на „Мимезис“ на Ауербах в тези поетически режими, или една история на саморефлексията в литературата от „Одисея“ до „Одисей“⁷.

Фигурата, хубаво е да се припомни, застава на страната на конкретното, на историческото, а на едно метаравнище „имаме фигури, които се скриват, срещу фигури, които се саморазкриват: *маскиране* срещу *оголване* на похвата“⁸. Тя е едновременно опримереното и опримеряващото; „както репрезентираният образ, така и процесът на (раз/пре/транс)формиране“⁹. По настояване на Ауербах фигурата се противопоставя на алегорията, способна да познае само абстрактно-духовния смисъл¹⁰, а мислена в контекста на *Модерния мимезис*, тя би могла да се впише и в противопоставянето на александрийската традиция (традицията на абстрахирането) на пергамската (фигуралната интерпретация)¹¹. Собствено литературната фигура е възможността на творбата да посочва самата себе си, защото „промяната е нейна водеща сила“¹².

Тези наблюдения стават още по-интересни, когато се отбележи, че „макар едно произведение да има множество персонажи, не всеки характер може да се превърне в литература фигура“¹³. Такава е съдбата само на онези герои, които „отвътре формират и

³ Спасова, Камелия. *Модерният мимезис: Саморефлексията в литературата*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, 128-129. [Spasova, Kamelia. *Moderniyat mimesis: Samorefleksiyata v literaturata*. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2021, 128-129].

⁴ Ibid., с. 129.

⁵ Ibid., с. 129.

⁶ Ibid., с. 129.

⁷ Ibid., с. 129.

⁸ Ibid., с. 113.

⁹ Ibid., с. 116.

¹⁰ Ibid., с. 118.

¹¹ Ibid., с. 122.

¹² Ibid., с. 131.

¹³ Ibid., с. 133.

организирано както творбата, така и литературното пространство¹⁴ – например Вергилий (ретропоетическа фигура), Беатриче (поетическа фигура) и Данте (автопоетическа фигура).

Литературното фигуриране обаче е само една от операциите на промяната; други уловени аспекти от нея могат да бъдат описани чрез репонятизацията (съответно при понятията) и псевдоморфозата (при визуалните образи). Особено любопитно тук е трасирането на прословутия девиз *festina lente*, бързай бавно, което калибрира интерпретацията и я настройва за фина работа с времето във втора и трета глава. Хронос и кайрос, хронологията и пробива, Мойра/мойри и Тюхе, детерминираността и случайността, се пресичат и осветляват, проследяват и прилагат в епическото, лирическото и трагическото, а историческата отвореност, сиреч динамиката и промяната, се разкрива в прехода от логиката на актуализацията към логиката на репрезентацията. Трансформацията в социалното мислене, тази замяна на ксоанона с курсоса, бива разказана през тезите на Вернан за раждането на изображенията, а кристализацията на „миметичния обрат“ бива потърсена в компанията на *Софистът*. Ценен стратегически ход на книгата е дефинирането на парадигмата като „средищно звено, посредническо между примера и модела“¹⁵, както и разграничаването на режимите *като* и *като че ли*, на автентичния и на хетерогенния мимесис. Последното предполага въвеждането на определена асиметрия, която бива съхранена до финала на самото изследване, за да представи схватката между двойниците и подобията, сблъсъка между реалните учени и фикционалните конструктори, напрежението между хората и автоматите в контекста на изродната долина (The Uncanny Valley). Въпросът за подобие в тази част на монографията се превръща в залог на *das Unheimliche* и неговите проявления във фантастичната литература и роботиката.

Наблюденията, които авторката предлага, не се изчерпват с изложеното по-горе; те продължават да се реализират в дебати и пропускани бинарни опозиции, разоряват се в имената на Лотман и Якобсон, Зевксид и Паразий, Тодор Павлов и Исак Паси, Йенч и Фройд, Хироши Ишигуро и Масахиро Мори, Диагор и Коркоран, като, както забелязва Миглена Николчина, „самият пример е винаги стъпил върху друг пример. Преди да има пример, има... пример“¹⁶. Паратекстовете и интермедиите (двата метакайрона) допълнително усложняват тази структурна схема; насищат я с извън-реден смисъл, придават ѝ обаяние и я отварят към последния читател, на когото е посветена самата книга. Дали той ще бъде филолог, или не – трудно е да се прецени, но пък за сметка на това е възможно да се направи една интересна

¹⁴ Ibid., с. 133.

¹⁵ Ibid., с. 166.

¹⁶ Николчина, Миглена. [Nikolchina, Miglena]. Op.cit., с. 153.

аналогия със Станислав Лем – последния писател, имплициран в края на *Модерният мимесис*, който, въпреки че е смятан за „пророк“ на електронния четец, на киндълите и таблетите, обикновено успява да намери място за традиционни библиотеки на своите космически кораби и станции; една прекрасна репрезентация на литературата в литературата.